

Чурапчы улууһун Төлөй орто оскуолата.

Уруок темата: «Таайтарыылаах хоһооннорунан айан»

Толордо: Аммосова Мария Иннокентьевна

Төлөй орто оскуолатын педагог-библиотекара

Стаж: 4 сыл

2017 с.

Быһаарыы сурук.

Билинҥи кэмнэ оҕо кинигэни аахпат түгэнэ элбэх. Онон кыра кылаастан саҕалаан кинигэни таптыырга, ааҕарга, суруйааччылар олохторун, кинилэр айымньыларын кытта билиһиннэрэн, кинигэҕэ интэриэһи тардар элбэх библиотечнай уруоктары ытар көдүүстээх дии саныбын.

Быйыл саха народнай поэта Петр Николаевич Тобуруокап төрөөбүтэ 100 сылын бэлиэтиибит. Кини истин иэһиилээх, уран тыллаах хомоҕой хоһоонноро уус-уран чочуллуутунан, өйдөнүмтүөтүнэн, музыкальнайынан уратылаах. Идэтинэн учуутал буолан, литератураҕа оҕо суруйааччытынан биллэр. Педагог-поэт кырачаан ааҕааччы уйулҕатын, өйүн-санаатын үчүгэйдик билэр буолан, кини хоһоонноро оҕолуу чаҕаан куоластаахтар, кыраҕы харахтаахтар, чуор кулгаахтаахтар.

Петр Тобуруокап оҕолорго аналлаах айымньыларын өссө биир уратытынан кыралары умсугутар оонньуу көрүнгүн туһаныта буолар. Оонньууга оҕо олоҕу ырыналаан көрүүтэ сайдар. Ол да иһин кини үгүс хоһооннорун киһи оонньуу-онньуу ааҕар, толкуйдуур, ырытар. Оонньуу көрүнгүнэн суруллубут айымньы оҕо-аймах интэриэһин тардар, толкуйдуур дьоһурун сайыннарар, булугас өйүн сытыылыыр. Оҕоҕо аналлаах айымньыларыгар сатира уонна юмор силбэһэллэр.

Петр Тобуруокап оҕо-аймаҕы кыра эрдэбиттэн Ийэ дойдуну таптыырга, киэн туттарга, төрөөбүт дойдуга ытык иэһи төлүүр дьоһун дьон буола улаатарга үөрэтэр.

Онон оҕо аймах биһирэбилин ылбыт суруйааччыбыт Петр Николаевич Тобуруокап айымньыларыгар олобуран библиотечнай уруокпар «Таайтарыылаах хоһооннорунан айан» - диэн теманы таллым.

**Темата: «Таайтарыылаах хоһооннорунан айан» төрөөбүтэ
П.Н.Тобуруокап 100 сылыгар аналлаах.**

Тиибэ: Айар уруок

Сыала: Петр Тобуруокап айымньыларын орто кылаас оҕолоругар билиһиннэрии, үөрэтии.

Соруктара:

1. Үөрэтэр: Айымньыны туһанан оҕолор бэйэлэрэ уруок аатын тобулан таһаарыылара, суруйааччы айымньыларын кытта билсигии, шаблону туһанан кинигэ онгортон таһаарыы

2. Сайыннары: Тобуруокап айымньыларыгар олобуран толкуйдуур, айарга холонон, сангарар, ырытар, оруолларынан сангарыы-онньуу үөрүйэхтэрин, сатабылларын сайыннарыы

3. Иитэр: Чөл олох туһунан өйдөбүлү, сыһыаны олохсутуу, бэйэ эппиэтинэһин, бэйэни салайыныыны сайыннарыы

Туттуллар матырыйаал: Петр Тобуруокап «Күнү көрсөр чыычаахтар» 1 том кинигэтэ. Ыраас кумааҕылар, өгнөөх харандаас, шаблоннар, презентация, портрет, кинигэ быыстапката.

Уруок хаамыта: Портрет, кинигэ быыстапката сабыллан тураллар.

I.Тэрээһин .

Үтүө күнүнэн! Мин аатым Мария Иннокентьевна диэн. Чурапчы улуусун Төлөй орто оскуолатын педагог библиотекарабын.

II. Үөрэнэр баһаны үөскэтии.

Бүгүн мин эһиэхэ интэриэһинэй түгэnnнэрдээх библиотечнай уруогу ыытыауым. Урукпун маннык таабырыннаах хоһоонунан саҕалыыбын.

Төһөлөөх да күн үбүгэр

Тэnnнэммэт ыар сыаналаах

Күндүттэн күндү кылаат

Баар үһү күн сиригэр.

Кинини уот кыайан сиэбэт,

Уу да сатаан тимирпэт,

Киртэн-бөхтөн киртийбэт,

Кэмтэн- дьылтан эргэрбэт...

Ханнык кылаат туһунан бу хоһоонно этиллэрэ буолуой? (Эпиэттэр).

Оннук кылаат күн сиригэр
Суос-соботох!
Кини аата – Билии!
Көр –кинигэн ыскаабыгар
Сытар сир бастын кылаата!

Сир бастын кылаата ханна баар эбитий? (Кинигэбэ).

Маладьыастар.

III. Соругу быһаарар дьарыгы тэрийии

Аны билигин бары миигин болбойон көрдүбүт. Бу тугу тутан турабыный, туохха майгыннырый? (Кинигэ шаблона) (Эппиэттэр).

Көрүн эрэ, оҕолоор, бу туохтарый? (Араас кинигэлэр). (Эппиэттэр).

Кинигэ араас көрүнгөх буолар Бүгүн биһиги кинигэ онорорго холонуохпут. Онтон онорор кинигэбит тугунан уратылаах буолуоҕай? (Быһытынан, арылларынан,..).

Түөрт страницалаах кинигэ оноруохпут.

Оҕолоор онтон кинигэни ким суруйарый? (Суруйааччы).

IV . 1 сорудах: Тобул.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
п	к	у	о	уо	б	а	т	р

846395271

Көрдүбүт. Манна биһиги оноруохтаах кинигэбит суруйааччытын аата саспыт. Таайыабын эрэ. Сыппаралар оннуларыгар буукубалары туруорабыт.

(Тобуруокап.)

Маладьыастар.

V. Билиини ханатыы.

Тобуруокап. (Презентацияба портрета, кылгас автобиографията тыгар. Кинигэ быыстапката арыллар)

-П.Н.Тобуруокап хас сыллаахха ханна тереебутуй?

-Ийэтин, аҕатын ааттара?

Петр Тобуруокап – сахалыы оҕо литературатын классига, норуот сөбүлээн ыллыыр ырыаларын автора, сатира уонна юмор маастара, талааннаах кэпсээнньит уонна драматург. Өссө лирик-поэт быһытынан бар дьонугар биллэр.

Бугун билсиэхпит Петр Николаевич Тобуруокап айымньыларын кытта.
Бастакы илиискэ кинигэ таһын оноруохпут. Ону билигин пока тыппаппыт.

VI. 2-с сорудах. Таабырыннар

Суруйааччыбыт «Ханнык тылларый?» хоһоонуттан тыллары таайыабын.

Х букваттан саҕалыан-

Халлаан үөһээнэн

Халын үөрүнэн

Халлыгыраһан ааһыа.

Т-ны бастатыан-

Тылын уларыйыа,

Өрүскэ, хайаҕа

Өрөһөлөнө сытыа.

Б –ны бастатыан-

Балыыһаҕа барыан,

С –тан санарыан-

Ыраас күөххэ хаамыан!

(хаас, таас, баас, саас)

Бүтүннүүтүн аабыан-

Иһигэр сытыан-сынньаныан

Иккини ылан кэбиһиэн,

Искэби өлү сиэн,

Үөрүөн-көрүөн, ыллыан.

Биир букваны бырабыан

Үйэлээх сааскар иһиэн!

Үһү, баҕар, көбүрэтиэн –

(хотуу, отуу, туу, уу).

Маладьыастар. Таабырыннарбытын ылабыт уонна сэрэнэн ортотунан кырыйабыт иккис илиискэ сыһыарабыт.

VII. Оруолларынан оонньуу. Пьеса

П.Н. Тобуруокап хоһоону, кэпсээни эрэ буолбакка оҕолорго аналлаах пьесалары эмиэ суруйар. Бүтүн кини «Аачы-Буучу» пьесатын геройдарын кытта билсиэхпит.

Түөрт хартыыналаах кукольной оонньуу. Оруолларбытын үллэстэбит.

(Эрдэ бэлэмнэммит шаблоннарынан оруолларынан оонньуулар).

1. Тиинчээн

2. Куобахчаан

3. Аачы-Буучу уол

Ойуур кыракый кыыллара мустан, оонньуу- үнкүүлүү сылдыаллар.

Тиинчээн. (Чэрэс гынар)– Оргууй буолун доҕоттоор!

Ойуурга мутук тостор!

Куобахчаан (эмиэ чэрэнниир)– От-мас тыаһа сырдыргыыр!

Атах тыаһа сыбдынныыр!

Кинир-ханьыр ырыалар

Киһи иһэр быһыылаах!

Тиинчээн –Чэйин бары саһыабын!

Саһа сылдьан маньанын.

Куобахчаан – Өстөөх, албын сылдыар дуу?

Үтүө доҕор кэллэ дуу?

Аачы-Буучу – Аҕам-ийэм уолабын.

Аачы-буучу буолабын,

Ойуур устун хаамабын,

Оту- маһы ааҕабын!
 Чычып-Чаабым, дыраастый!
 Чооруос доҕор, дорообо!
 Аачы-Буучу – Мунар- тэнэр кэмнэргэ
 Булугас өй туһалыыр
 Алдьархайга, иэдээннэ
 Албас-ньыма абырыыр
 Аҕам- ийэм уолабын.
 Аачы-Буучу буолабын,
 Моҕотойу кэһэтиэм
 Булаат, сүүскэ биэртэлиэм!
 (Хапкаан иитэр, бурдук таммалатар)
 Моҕотой-(хапкааны тула көтөр)
 -Тый-тый?! Тугуй-тугуй?!
 Бай, бу туох төгүрүгэй?...
 Бэлэм сытар туораахтар
 Минньигэс да сыттаахтар!
 Чычып-чаап – Чууп-чаап! Чугаһаама
 Чыып-чаап! Тыытыма!
 Тый! Тый! Тыытымааныый!
 (Ылаары тардар атаҕыттан ытыттарар).
 Моҕотой –Абытай- татакай!
 Абытай -халахай
 Ый –ыйбыан!
 Ырыкатыан!
 Оо били Чычып-Чаабы
 Олус сэнээн алдьанным!
 Киһиргээммин иэдэйдим!
 Киһиргэспэр киирэн биэрдим!
 Аачы-Буучу кэһэтиэбэ!
 Аны сүүскэ биэриэбэ! (ытыыр).

Махтанабын геройдарбытыгар. Дьэ эрэ оҕолоор эһиги санаабытыгар Аачы-Буучу уол үтүө доҕор буолуо дуу? Биитэр өстөөх дуу? (Оҕолор санаалара). Сөп, чэ оҕолоор, интэриһиргээбит буоллаххытына салгыы туох буолбутун ааптарбыт кинигэтин булан ааҕаарын.

VIII. 3-с. Сорудах. Ребус. Харандааста

- Ребус таайыахпыт. Таайдаххытына суруйааччы хоһоонун аата тахсыа.

Харандааста

- Эбээ миэхэ харандааста!
- Оттон бэйэн харандааһын?
- Сүтэн хаалбыт, быһыыта
- Ханна баартын билбэппин!

-Көрдөө! Көрдөөтүң да булуон!
Ханна ыраах барыабай?!
- Көрдөөбөппүн! Көрдүөм суоҕа!
Сүппүтэ да сырыттын!
- Чэ сырыттын! Эн сынньан!
Сынньанангын таах олоҕо!
Уруоктарын бүтэрэ охсон,
Оонньоохтара оҕолор...
-Оонньоохтара?! Оччоҕо
Харандааспын көрдүүбүн!
Ханна эрэ оронно
Сытар курдук өйдүүбүн...
Ээ бу сытар! Дьэ, буллум!
Субу суоппун оноруом,
Сорудахпын толоруом!
Уонна... Уонна, дьэ, ойдум-
Оонньоу тахса оҕустум!

Табахсыт

Ванюша көстүүмнээх,
Көстүүмэ табахтаах,
Табаҕа хамсалаах,
Хамсата алтаннаах,
Алтана суруктаах,
«Ванюша» диэн тыллаах.
Ыраахтан да биллэр
Ыыс-буруо сыттаммыт,
Оборон-соппойон
Уп-уһун уостаммыт,
Оннооҕор тарбаҕа
Уоһахтыы саһарбыт!
Ванюша алҕастаах,
Алҕаһа кыһыылаах,
Табаҕар баар дьааттаах
Буруону бу муннаах
Арыылаах-сүөгэйдээх
Аһым диир быһыылаах!

Табахсыт (Таба+х. с. ыт)

Харандааста (хара(х). Н. (д)хаас. Та)

Маладьыастар. Эмиэ сэрэнэн кырыһабыт уонна үһүс илиискэ сыһыарабыт.

IX. Өйгө тутар дьобуру сайыннарап үлэ.

4-с сорудах. «Улаатарым буоллар мин».

«Улаатарым буоллар мин» диэн хоһоону аабабыт уонна кылгас кэм иһигэр өйгө үөрэтэбит.

Улаатарым буоллар мин
Оскуолаҕа барыах этим,
Кинигэбин, тэтэрээппин
Киртиппэккэ тутуох этим

Учууталым кэпсэлин
Чуумпураммын истиэбим,
Энин араас дыктини
Эбии билэн иһиэбим.

Оо-дьэ хаһан улаатан
Оскуолаҕа киирэбин,
Саһа суумка кыбынан
Сарсыарда аайы сүүрэбин!

Эмиэ сэрэнэн кырыабыт уонна төрдүс илиискэ сыһыарабыт.
Аны билигин бастакы илиискэ төннөбүт уонна бэйэбит сөбүлүүргүтүнэн кинигэ таһын уруһуйдуубут.

Оноһукпутун көрөбүт. Туох табыста? Эһиги дьиэтээҕи библиотекабыт биир кинигэнэн эбилиннэ.

Оҕолоор, манньк кинигэни өссө оноруоххутун баҕарабыт? Мин эһиэхэ хайдах оноһулар схематын бэлэхтиибин. Бу схеманан сирдэтэн сөбүлүүр суруйааччыгыт айымньыларын оноруоххут диэн эрэнэбин. Бэлэм кинигэлэргитин миэхэ телефонна хаартыскаҕа түһэрэн баран ватсаап нөҥүө ытаарын.

X. Рефлексия

Оҕолоор, бүгүҥнү уруокка туох туһунан кэпсэтибит? (Оҕолор санаалара).
П.Н.Тобуруокап хоһоонноро туохха үөрэтэрэллэрий?

Тобуруокап оҕо аналлаах айымньыларын ойуулуур темата олус киэн. Кини оҕо-аймаҕы кыра эрдэбиттэн Ийэ дойдуну таптыырга, кининэн киэн туттарга, төрөөбүт дойдуга ытык иэһи төлүүр дьонун дьон буола улаатарга үөрэтэр.

Ону биһиги кини айымньыларыттан биллибит. Элбэххэ үөрэннибит.

XI. Түмүк

Оҕолоор, уруок саҕаланыытыгар кылаат туһунан кэпсэппиппит.

Сир бастын кылаата ханна баар эбитий? (Кинигэҕэ).

«Кинигэ –билии төрдө»- диэн мээнэбэ этиллибэтин өйбүтүгэр хатаан кэбиһиэбин. Кинигэни аабын, билиигитин ханатын.
Барыгытыгар махтал. Көрсүөххэ диэри.